Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053),
доктору психологічних наук, професору
Олені Іванівні Бондарчук

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, професора,
директора навчально-наукового інституту психології
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Ірини Валентинівни Сингаївської
на дисертаційне дослідження Сичинської Марії Миколаївни
«Батьківсько-дитячі взаємини як чинник формування резильєнтності в підлітковому віці», подане до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДЗВО «Університет менеджменту освіти» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Проблема формування резильєнтності підлітків в умовах пролонгованих суспільних викликів, спричинених війною в Україні, є надзвичайно актуальною. Особливої значущості в цьому контексті набуває вивчення резильєнтності як динамічної властивості особистості, що інтегрує процес подолання труднощів, результат цього подолання та особистісний потенціал протистояння викликам. У межах зазначеної проблематики важливим є аналіз впливу батьківсько-дитячих взаємин на розвиток резильєнтності в підлітковому віці, адже саме в сімейному колі формуються основи психологічної стійкості, навички саморегуляції, адаптації до стресу, а також підтримується розвиток здатності до трансформації травматичного досвіду в ресурс особистісного зростання.

Дисертаційне дослідження виконано протягом 2020-2025 рр. у межах науково-дослідних робіт кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України: «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0117U002377) та «Соціально-психологічний супровід становлення фахівців в кризових та посткризових умовах» (державний реєстраційний номер 0123U105116).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дослідження є чітким і логічним і розгортається відповідно до визначених мети та завдань дослідження, результати виконання яких викладено в тексті дисертації, що має чітку структуру, складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі висвітлено актуальність дослідження, охарактеризовано його стан у сучасній науці, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, а також наведено відомості про їх апробацію та впровадження.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження батьківсько-дитячих взаємин як чинника формування резильєнтності підлітків» здійснено системний аналіз сучасних наукових уявлень про феномен резильєнтності та структуру батьківсько-дитячих взаємин, виокремлено основні підходи до їх вивчення, визначено концептуальні засади дослідження. Заслуговує на увагу розроблена авторкою теоретична модель взаємозв'язку між параметрами батьківсько-дитячих стосунків і рівнем резильєнтності підлітків. Проаналізовано багатовекторність теоретичних підходів (психодинамічний, біхевіоральний, гуманістичний, соціально-когнітивний, екофасилітативний, інтегративний) до розуміння батьківсько-дитячих взаємин. Обґрунтовано структуру БДВ через три компоненти (емоційно-регулятивний, когнітивно-поведінковий,

комунікативний) та чотири функції батьківського впливу (фасилітативна, проєктивна, просвітницька, комунікативна). Розкрито еволюцію поняття резильєнтності від фізичного до багатовимірного психологічного конструкту, визначено підлітковий вік як сензитивний період її формування з чотирма структурно-функціональними компонентами.

Другий розділ дисертації «Емпіричне дослідження типологічних взаємозв'язків між батьківсько-дитячими взаєминами та резильєнтністю підлітків» містить обґрунтування методики, опис вибірки та результати емпіричного етапу. Авторка представила психодіагностичний інструментарій, який охоплює як оцінку резильєнтності підлітків, так і характеристик батьківсько-дитячої взаємодії. Емпіричне дослідження виявило ключові закономірності: домінування авторитетного стилю виховання з функціональною диференціацією батьківських ролей, гендерні особливості прив'язаності (хлопці більше довіряють батькам, дівчата – однолітками), віковий спад комунікації з батьками як ознака нормативної сепарації. Розроблено три типології: батьківсько-дитячих взаємин (довірливо-включені, дистанційовано-компенсаторні, авторитарно-відчужені), індивідуальної резильєнтності (вразливий, збалансований, цілеспрямований) та сімейної резильєнтності з семи функціональними конфігураціями. Установлено статистично значущий зв'язок між типами батьківсько-дитячих взаємин і резильєнтності підлітків. Найпотужнішим модератором виявилась прив'язаність до однолітків: при її безпечному типі батьківсько-дитячі стосунки втрачали значущість впливу на резильєнтність, натомість при відчуженій прив'язаності довірливо-включені стосунки з батьками набували компенсаторного значення для формування психологічної стійкості.

У третьому розділі «Експеримент з формування резильєнтності підлітків в умовах гармонізації батьківсько-дитячих взаємин» розроблено та апробовано програму формування резильєнтності підлітків в умовах гармонізації батьківсько-дитячих взаємин «Батьки і підлітки: взаємодія і довіра як опора у складні часи». Результати засвідчили найвищу ефективність

комплексного формату роботи. У групі синхронної роботи з підлітками та матерями зафіксовано покращення спілкування з мамою, зменшення відчуження, трансформацію виховних стилів матерів (зниження авторитарного та підвищення авторитетного стилю) і статистично значуще зростання резильєнтності як у підлітків, так і в матерів. У фокусній групі спостерігалося посилення довіри до матері, зниження відчуження та підвищення резильєнтності лише в підлітків. Контрольна група демонструвала незначні зміни, пов'язані з природними віковими процесами.

У висновках дисертації узагальнено основні результати дослідження, відображено ступінь виконання поставлених завдань, сформульовано перспективи подальших наукових розвідок.

Дисертація Марії Миколаївни Сичинської виконана на належному науковому рівні. Дисертантка продемонструвала самостійність у розробленні актуальної наукової проблеми, здійснила теоретичне узагальнення та отримала значущі емпіричні результати, що мають наукову новизну, практичну значущість і відкривають перспективи подальших наукових пошуків.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дисертації, визначається тим, що в роботі вперше розроблено структурно-функціональну модель батьківсько-дитячих взаємин як чинника формування резильєнтності підлітків. Модель інтегрує три ключові компоненти взаємодії (когнітивно-поведінковий, емоційно-регулятивний, комунікативний) та чотири функції батьківського впливу (фасилітативну, проєктивну, просвітницьку, комунікативну), враховуючи індивідуально-особистісні модератори та результуючий рівень резильєнтності. Запропоновано типологію батьківсько-дитячих взаємин (довірливо-включений, дистанційовано-компенсаторний, авторитарно-відчужений) і типи підліткової резильєнтності (вразливий, збалансований, цілеспрямований), а також сімейної резильєнтності (сім конфігурацій). Виявлено значущі зв’язки між типами взаємин і рівнем резильєнтності,

встановлено модераторну роль самосприйняття, соціальної залученості та прив'язаності до однолітків.

Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність тренінгової програми розвитку резильєнтності через гармонізацію сімейної взаємодії. Поглиблено наукові уявлення про багаторівневу системну природу резильєнтності підлітка як феномену, що формується у взаємодії з мікросоціальним середовищем. Достовірність результатів забезпечено методологічною обґрунтованістю, використанням валідних методик, репрезентативною вибіркою, статистичною перевіркою висновків та успішною апробацією авторської програми.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні цілісної науково-методичної бази для розвитку резильєнтності підлітків через гармонізацію батьківсько-дитячих взаємин. Розроблена та апробована тренінгова програма «Батьки і підлітки: взаємодія і довіра як опора в складні часи» може бути впроваджена в роботу шкільних психологів, соціальних служб і громадських організацій, що працюють із сім'ями в умовах соціальної нестабільності. Отримані результати сприяють удосконаленню психологічної підтримки підлітків та їхніх батьків, зокрема через індивідуалізацію корекційних програм відповідно до типу сімейних стосунків і рівня резильєнтності. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі для підготовки фахівців з психології, соціальної педагогіки та кризової роботи, збагачуючи навчальні курси та програми підвищення кваліфікації. Крім того, адаптовані інструменти діагностики, розроблені в роботі, сприяють ефективній оцінці сімейних стосунків і психологічного стану підлітків. Практична цінність підтверджена успішним впровадженням розробок у закладах освіти, соціальних службах і громадських та благодійних організаціях, що підтверджує актуальність і затребуваність дослідження в сучасних умовах.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Обсяг і кількість опублікованих праць відповідає вимогам і

свідчить про достатню апробацію основних положень дослідження. Зміст дисертації висвітлений у 9 публікаціях: 4 у вітчизняних фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України; 1 публікація у співавторстві в іноземному журналі, що на момент публікації індексувався в наукометричній базі Web of Science, 4 публікації в наукових виданнях/матеріалах та тезах науково-практичних конференцій і форумів, а також 41 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації. Зміст наведених публікацій демонструє достатню повноту висвітлення основних положень дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження. Ці висновки підтверджують результати перевірки рукопису дисертації М. М. Сичинської за автоматизованою системою «Plagiarism».

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Оцінюючи загалом позитивно проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне окреслити деякі дискусійні моменти й висловити окремі зауваження та побажання щодо змісту роботи:

1. Авторка зосереджує увагу переважно на сімейних взаєминах. При цьому детальніший аналіз впливу ширшого соціального середовища (школа, громада, соціальні мережі) на формування резильєнтності підлітків дозволив би краще зрозуміти інтегративний характер феномену резильєнтності та уточнити рекомендації для практичної роботи з підлітками.

2. У дисертації використані поняття «діалектична природа», «діалектична логіка», проте немає чіткого дефініційного уточнення, що створює певну термінологічну розмитість.

3. Виявлені закономірності трансмісії типів резильєнтності від батьків до підлітків становлять значущий результат дослідження. Доцільно було б

розглянути, як ці міжпоколінні зв'язки можуть бути враховані при розробці просвітницьких і профілактичних програм для родин.

4. Результати формувального експерименту підтверджують ефективність запропонованої програми розвитку резильєнтності у підлітків. Разом із тим, було б доцільно детальніше окреслити напрями практичного застосування отриманих результатів – зокрема, які саме компоненти програми є найбільш ефективними для різних типів батьківсько-дитячих стосунків, які форми роботи з родинами виявилися оптимальними, та які рекомендації можуть бути запропоновані для впровадження програми в освітнє чи психотерапевтичне середовище.

Зауваження та побажання загалом не знижують загальну позитивну оцінку проведеного наукового дослідження, його теоретичну та практичну цінність. Вважаємо, що дослідження є завершеним та цілісним, таким, що визначається науковою новизною, теоретичним та практичним значенням і безумовно є важливим для наступних досліджень.

Загальний висновок

Актуальність наукового дослідження, наукова новизна, самостійність та завершеність, теоретична та практична цінність отриманих результатів дозволяють дійти наступного загального висновку: дисертаційна робота Сичинської Марії Миколаївни «Батьківсько-дитячі взаємини як чинник формування резильєнтності в підлітковому віці» цілком відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Сичинська Марія Миколаївна заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент –
кандидат психологічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
психології ВНЗ «Університет економіки
та права «КРОК» І. В. Сингаївська Ірина Сингаївська

Підпис І. Сингаївської засвідчую
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
"Університет економіки та права "Крок"
Олександра ПАЛАНЮК
20 25 р.